

K R O N İ K

Son Yugoslav Muhacirleri Hakkında Rapor [*]

Doçent Dr. Sabahaddin ZAİM

I — GİRİŞ

Yugoslavya'dan göç eden Türklerin miktarı 1953 den bu yana 1950-52 arasındaki Bulgaristan tehciri kadar önemli olduğu halde, bu hâdise dünya basınına hemen hiç aksetmemiştir. Halbuki iki olay arasında gerek göç âmilleri, gerek göç şartları itibariyle büyük benzerlikler bulunmaktadır. Şöyle ki, Bulgaristan tehciri siyasî baskı altında cebren ve âni olarak vukua gelmiştir. Yugoslav göçleri ise siyasî gaye ile tanzim edilen devamlı bir iktisadî baskının neticesi olarak panik halinde vukua gelen bir harekettir.

Beş yıl içinde 104372 Türkün Türkiye'ye göç etmesi yeni sınıf rejimine karşı Türklerin gösterdiği şiddetli reaksiyonun ifadesidir. 1939 ile 1950 arasında Türklerin muhaceretini sureti kat'iyede yaşasak eden ve yeni bir rejim içinde kütleleri kendi kültür köklerinden koparıp komünistleştirmeye çalışan Yugoslav Hükümeti 1953 te Balkan paktını müteakıp hudutları resmen açmış fakat ilk zamanlarda iki sebeple göçe karşı sempatik bir tavır takınmamıştır.

1 — Göç edenlerin rejimin iç durumu hakkında dışarıda ifşaatla bulunması tehlikesi,

2 — Göçlerin artması halinde, bu hususun rejimin başarısızlığına delâlet ederek dünya efkârında Yugoslavya ve Komünizm aleyhinde tesir uyandırması.

[*] Bu rapor «Dünya Mülteci meselelerini Tetkik Cemiyeti» DMMTC'nin 17-20 Eylül 1958 tarihleri arasında Avusturyanın Baden By Wien kasabasında aktedilen sekizinci kongresine, Türk Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu temsilcisi ve Türk delegesi sıfatıyla iştirak eden müellif tarafından takdim edilmiştir.

Bu sebeple hudutların açılmasına rağmen ilk zamanlarda el altından tazyikle göçe mâni olunmaya çalışılmış fakat buna rağmen göçlerin tahminlerin fevkinde bir yükseliş kaydetmesi Yugoslav Hükûmeti üzerinde menfi bir tesir yapmıştır.

Fakat göçlerin artmasına rağmen maalesef bu hâdisenin Türk ve dünya efkârına arzı hususunda gösterilen şayanı hayret atalet neticesinde hür dünyada korktuğu reaksiyonu görmeyen Yugoslav Hükûmeti, bu sefer mâni olamadığı bu göçü âzamî istismar cihetine gitmiştir. Şöyle ki: Nasıl olsa ayrılacağına kani olduğu Türkleri diktatör polis rejiminin bahsettiği avantajlardan istifade ederek iktisaden tamamen istismar yolunu tutmuş ve bundan Yugoslavya'nın iki şekilde faydalanacağını ummuştur:

1 — Rejime esasen intibak etmeyen ve bu sebeple daima (Arzu edilmeyen) bir unsur olarak kalan Türklerin gidişini sür'atlendirmek,

2 — Gitmeden önce iktisaden imkân nisbetinde istismar etmek suretiyle, evvelce esasen servetleri gaspedilen kütlelerin son kalıntılarını da almak ve böylece takriben yüzde ellisi köylü olan bu nüfusu çıplak, perişan ve her türlü iktisadî dayanaktan mahrum mülteci grupları halinde Türk ekonomisine —bir yük olarak— tahmil etmek.

Nitekim bu zihniyet tahavvülünü Yugoslavya'nın mes'ul elemanlarının ağzından takip etmek kabildir. Göçlerin bidayetinde Tito bu işe ilgi göstererek Makedonya Hükûmetinden göçlerin sebebini sormuştur. İnsanların memnun olduğu rejimden kaçmıyacağı bir bedahat olduğuna göre mesele rejimin başarısıyla ilgili bulunuyordu. Mahallî Hükûmet, cevabında gidenlerin mühim olmayan bazı köylülerden ibaret olduğunu bildiriyordu. Bu ifadede durumu bir nevi mazur gösterme edası mevcuttur. Halbuki 1956 - 57 yılında aynı mahiyetteki bir soruya Başbakan Kardel, Yugoslav Hükûmeti adına şöyle cevap vermiştir: (Bu memlekette artık sosyalizm —yani yeni sınıf rejimi!— yerleşmiştir, rejimi beğenmeyenler gidebilir.) Bu ifadede birincinin aksine dünya efkârı umumiyesine karşı pervasız bir eda mevcuttur.

Muhterem Kongrenize sunulan bu raporun mesnedi olan araştırma neticesi komünist rejiminde yaşayan azınlıklara, bütün müsavat, hürriyet, eşit hak ve sosyalizm ideolojileri nikabı altında nasıl ezici ve kahredici bir iktisadî tazyik ve istismar siyaseti takip edildiğini göstermektedir. Bu durum ne sadece Yugoslavya'ya has

bir usul ne de sadece Türklere tatbik edilen bir baskıdır. Poznan'da isyan edenlere, Macaristan'da katledilenlere, Kırım'dan, Sibirya'ya sürülerek yok edilenlere hattâ Türkistan'da, Ural'da, Kafkasya'da yaşayanlara reva görülen hep aynı baskıdır; aynı sistemdir. Makedonya'daki Türklere tatbik edilen katliâmların Macaristan'dakinden, iktisadî zulüm ve baskıların Poznan veya Doğu Berlin'dekinden farkı azdır. Yegâne fark orada Rusya'nın bütün bir milleti ezme hususunda karşılaştığı müşkülâta mukabil Yugoslavya'nın kendi içindeki bir azınlığı çok daha kolayca ezebilmesinden ibarettir. Zira bu kadar muazzam bir kütlenin bütün mal ve mülkünü, dört beş asırlık yurdunu, vatanını bırakarak hep birden kaçması her halde yeni sınıf rejiminin hürriyet, müsavat ve insan haklarına riayeti, iktisadî eşit muamele prensipleriyle kısaca muvaffakiyeti ile telifi kabil bir izah tarzı bulamaz.

II — YUGOSLAVYA'DAKİ TÜRKLERİN GÖÇ SEBEPLERİ.

Yugoslavya'daki Türklerin göç âmilleri başlıca iktisadî, sosyal, dinî, millî ve siyasî âmiller diye tasnif edilebilir.

A — İktisadî âmiller, Türklerin iktisaden farklı muameleye tâbi tutulması :

Yugoslav Hükûmeti daha komünist idaresinin ilk kuruluş yıllarında zenginlere karşı girişilen mücadele sırasında Türk azınlığını fiilen farklı bir muameleye tâbi tutmuştur. Servetlerin müsaderesini tanzim işinin mahallî organlara bırakılması, Makedonya'daki yerli ahalinin ise psikolojik olarak asırlarca birlikte yaşadıkları hâkim gruba karşı gösterdikleri sert tepki yapılan baskıların aslı âmilleri olmuştur. Gerçi diğer zengin unsurların da servetleri müsadere edilmiştir, fakat eldeki misaller müsadere edilen mal ve servetlerin nisbetini tayin ve tarzını tesbitte kullanılan ölçülerin Türkler aleyhinde olmak üzere farklı tutulduğunu göstermektedir.

Başta da arzedildiği gibi Türklerin esasen yüzde altmıştan fazlası arazi sahibi durumundadır. Zira şehirli zengin Türklerin bir kısmı ikinci harpten önce Türkiye'ye gelmişlerdi. Komünist rejim arazi reformuna başlayınca resmen 100 dekardan fazla arazileri gasbetmiştir. Türkler hem umumiyetle arazi sahibi oldukları için

bu durumdan müteessir olmuşlar, hem de 100 dekardan az olan arazilerinin de bir kısmı müsadere edilmiştir (Türk olmayan unsurlardan farklı olarak).

a) *Ziraatte mecburî ve sun'î istihsal kotalarının tesbiti ve bunların takdirinde tefrik yapılması, Türk çiftçilerinin zatî ihtiyacını karşılayacak miktarın azaltılması* : Türkler aleyhinde kotalar sun'î olarak yüksek tutulmuştur. İstihsal zamanı Devlet memurlarının önünde mahsul toplanıp çuvalara konduğu halde tesbit edilen kotadan aşağı çıkınca ya müstahsilin iktidarı varsa farkı karaborsadan yüksek fiyatla tedarik edip Hükûmete teslim etmesi veya hapse girmesi gerekir. Esasen Türk çiftçilere bırakılan cuz'î araziden kendilerine ayrılan zatî ihtiyaç payı çok azdır. Gaye Türkleri ya köylelerini terke mecbur etmek ve şehre celbetmek veya göç tarihine kadar tamamen istismar etmek. Şehre celbedilen köylüler komünizm potasının içinde eritilmek istenmekte, sanayide iş arayanlara komünist partisine üye olmaları telkin edilmekte, olmayanlar çok düşük ücretli işlerde çalıştırılmaktadır. Gaye muhafazakâr prensip ve an'anelerine bağlı, üstelik dindar olan köylüyü bu atmosferden uzaklaştırarak bilhassa kadınlarını da çalıştırmak suretiyle temsil etmektir. Türk unsurları mukavemet ettiği için tazyik görmüşlerdir.

b) *Ticaretin tahdidî ve tüccarın durumu* : Tüccar ve sanayi erbabının bütün emlâk ve serveti komünizmi müteakip hem müsadere edilmiş, hem de bu şahıslar kapitalist damga ve töhmetiyle hapse atılmıştır. Bu husustaki emirler merkezden gelmekle beraber tatbikat, mahallî olduğu için Türk tüccarlar aleyhinde kolayca tefrik yapılmıştır. Neticede sermaye ve işletmesini kaybeden iş erbabı işçilik yapmak durumuna düşmüştür.

c) *Serbest meslek erbabının durumu* : Serbest meslek erbabı da mahallî komitelerin tefrik gözetici siyasetiyle mesleğini terk veya fabrikalarda işçi veya usta olarak çalışmak zorunda kalmışlar, yahut kendi san'ati dahilindeki Devlet Kooperatiflerine girmeye mecbur tutulmuşlardır.

d) *İşçilerin durumu* : Rejim icabı himaye edilen işçi sınıfı arasında bile Türkler farklı muameleye tâbi tutulmuştur. Şöyle ki: Komünist gayri Türk, Komünist Türk, partisiz gayri Türk, partisiz Türk diye bu önem sırasıyla işçiler farklı muameleye tâbi tutulmuştur. Görülüyor ki ideolojik bakımdan her iki grup içinde Türk unsur, Türk olmayanlara kıyasen altta bulunmaktadır. Başlıca tefrik

ücret primlerinin tayin ve tevziinde, gıda primlerinin dağıtılışında, işe alınmada, iş değerlendirilmesinin tatbik edildiği işletmelerde puanların tesbitinde ve vasıf derecelerinin tayininde yapılmaktadır. Esasen Türkler umumiyetle vasıfsız ve yarı vasıflı işçiliklerde istihdam edilmekte, vasıflı işçiliklere terfi için gereken eğitim ve kurslara tâbi tutulmamaktadır. Bu mevzuun kökleri eğitim sisteminde kadar gitmektedir. Azınlıklar için ayrı ilk ve ortaokullar açılmakta ve buradaki talebeler düşük standardla yetiştirilmekte, bilhassa Slav diline vukıfları zayıf olduğundan ya ileri tahsil kademelerine hiç kabul edilmemekte, yahut ta en önemli branşlar olan teknik tahsil sahaları ve hattâ san'at okulları hariç olmak üzere bazı tâli branşlara ve ezcümle ziraate alınmaktadır. Meselâ Yugoslavya'da talebelerin hemen yüzde doksanı Devletçe burs aldığı halde Prizren'de liseyi bitiren bütün Türk talebeleri yüksek tahsile devam için bu bapta ki müracaatlarına karşılık 3 yıl bekletildikten sonra ancak Ziraat Fakültesine girebilirsiniz cevabı ile karşılaşmışlardır. Malûm olduğu üzere ziraat erbabının standardı işçilere kıyasen çok düşüktür, sigortaya dahi tâbi değillerdir. Bu sebeple teknik ve kültür bakımından sistematik olarak geri bırakılan Türk azınlığı sanayide vasıflı işçilikleri kazanabilecek imkânlarla teçhiz edilmemektedir. Bu şartlar altında sanayide çalışan Türk işçilerinin ücret seviyesi ancak geçim haddi asgarisi etrafında dolmaktadır.

e) *Malî sistem itibarıyla verginin takdire tâbi oluşu, vergi tarhındaki sübjektiflik ve elâstikiyet dolayısıyla diğer bir ifade ile vergilerin mahallîlik karakteri neticesinde Türklerin farklı muamele-ye tâbi tutulması* : Diğer komünist rejimlerinde olduğu gibi Yugoslavya'da da en mühim baskı vasıtası malî mekanizma yani vergi sistemidir. Azınlıkları iktisaden eritme hususunda bu vasıta son derece önem kazanmıştır. Sistemin esası şudur: Bir yandan dünya umumî efkârını tatmin için itina ile hazırlanan bir malî mevzuat sistemi meydana getirilmiştir. Diğer yandan kanunun tanıdığı takdir haklarını istismar esasına dayanan ve muayyen bir gayeye göre hazırlanan tatbikat sistemi mevcuttur. Yazısız işleyen bu şifahî emir mekanizmasıyla istenilen program tatbik edilmektedir.

Yugoslavya'da hüküm süren vergi sisteminde başlıca gelir, bina ve arazi vergileri bu yolda bir vasıta olarak kullanılmaktadır. Vergi tatbikatında sistem şudur:

Gelir vergisi bakımından : Serbest meslekte çalışanların vergi nisbetini aynı meslek erbabının malî yıl bidayetinde tertip ettikleri kongrelerde tayin ederler. Bu toplantılarda mahallin komünist parti başkanları ile emniyet ajanları hazır bulunmaktadır. Bu mahallî elemanlar herkesin kazanç durumu hakkında fikir sahibidir. Esasen Türklerin yaşadığı Makedonya'da iskân mahalleri küçük kasaba ve köylerden ibaret olduğundan bu hususun tesbiti kolaydır. Vergi mükellefi beyanda bulunur, fakat komisyon beyan edilen gelir miktarını kabul etmeyebilir. Bu takdirde komisyon kendiliğinden cezai müeyyideye başvurmadan vergi matrahını yani mükellefin beyan ettiği gelir miktarını dilediği kadar yükseltmek yetkisine sahiptir. Bu durumda yani tamamen takdirî ve indî esaslara göre vergi miktarının tesbiti halinde Komünist Partisine mensup olmayan ve hele Türk olup üstelik de Türkiye'ye göçe hazırlanan arzu edilmeyen gruplara karşı komisyonun elindeki takdir hakkını kolayca istismar edebileceği kendiliğinden anlaşılır. Anket cevaplarında yapılan bariz haksızlıklar hakkında sayısız misaller mevcuttur.

Bina vergisi de aynı şekilde takdir esasına dayandığı için otoriter rejimde şifahî emirlerle muayyen grupların istismarında kolayca kullanılabilmektedir. Vergi tarhındaki haksızlıklara inzımanen göç etmek üzere mallarını tasfiye eden Türklerden mükerrer vergiler alındığı ve hattâ dedesine ait ödenmemiş olduğu iddia edilen vergilerin torunlarından tahsil edildiğine dair misaller tesbit edilmiştir.

Arazi vergisi bakımından bir çok Türkler aynı miktarda ve aynı vasıftaki, aynı miktardaki arazileri için komşuları Slav'lara nazaran bazan yüzde yüz nisbetine kadar çıkmak üzere farklı vergiye tâbi tutulmuştur. Rejimden sinmiş olan Türklerin —ki bu kabil muamelelere tâbi tutulanlar umumiyetle partiye mensup olmayanlardır— şikâyetle hakkını araması muhal bulunmaktadır. Üzerinde bilhassa durulacak nokta şudur: Bütün bu vergi sisteminin Türkler aleyhine suiistimalinde vergi memurlarının şahsî ihtilâsları bahis mevzuu değildir. Zira elde edilen bilgilere göre hiç bir göçmen vergilerin tarhında şahsî suiistimal ve rüşvetten bahsetmemiştir. Zira ajanlarla dolu bir memlekette bu gibi şebekelerin tutunacağına kat'iyetle ihtimal verilmemektedir. Zira bu rejimde tutulan suçlular amansız şekilde cezalandırılmaktadır. Bu farklı muamele ve münferit haksızlıklar muayyen bir gruba karşı ve yukarıdan gelen şifahî emirlerle «Sessiz düzen» sistemiyle gayeli olarak yapılmaktadır. Nitekim göç ederken mükerrer vergiye tâbi tutulan Türkler-

den bir kaç Üsküp'teki mahallî Vergi Dairesi Şefine şikâyetle buldukları zaman Şef Slavko'nun verdiği cevap gayet mânidar ve pervasızdır. «Mükerrer vergi tarhedilmişse ne çıkar, artık gidiyorsunuz, sizi bir daha nerede bulabiliriz?»

B — Sosyal göç âmilleri :

Komünist sisteminin gayesi sisteme karşı halkı mukavemete sevkeden çeşitli sosyal bağları kırmaktır. Türkler bilhassa an'anevî ve dinî cepheleri kuvvetli, muhafazakâr ve aile hayatına düşkün oldukları için bu hususta özel bir tazyike maruz kalmışlardır. Yapılan çeşitli sosyal tazyikleri şu şekilde tasnif etmek kabildir:

1 — *Mesken siyaseti yoluyla vaki olan tazyik, mecburî ikamet-gâh usûlü, bilâbedel istimlâkler, bir ailelik meskene gayri Türklerin, bazan komünist ajanlarının yerleştirilmesi :*

Mesken siyaseti yoluyla bilhassa komünizme mukavemet eden Türkler için mesken mahremiyeti kaldırılmıştır. Fazla evi ve odası olanların elinden bu kısımlar bilâbedel alınmış, hattâ bir ailelik meskenlere cibrî olarak yabancı aileler yerleştirilmiş ve bu yabancıların bilhassa gayri Türk olmasına dikkat edilmiştir. Daha münevver ve nüfuzlu Türklerin yanına ise kiracı olarak siyasî ajanlar gönderilmiştir. Bu suretle Türklerin çok önem vermiş oldukları mesken ve aile mahremiyeti ortadan kaldırılmıştır.

2 — *Kıyafete müdahale ve kadınlara tazyik :*

Türk kadınlarının an'anevî bağlarının sembolü olan ve kendilerini diğerlerinden tefrik eden mahallî kıyafetleri zorla değiştirilmiştir. Öyle ki kasaba ve köylerde meydanlara toplanan Türk kadınlarının elbiseleri herkesin gözleri önünde yırtılmıştır. Bu hususta pasif mukavemet gösterenlerin kocaları hapse atılmıştır.

3 — *Okullarda ve cemiyetlerde gençlere komünist zihniyetinin aşılmasını karşısında velilerin reaksiyonu :*

Komünist rejiminin elebaşları eski nesillerin kolay yola gelmeyeceğini anladığından bilhassa yeni yetişen nesilleri komünistleştirmek için her türlü teşebbüs ve çarelere başvurmuşlardır. Gerek okul faaliyet programları dahilinde, gerek topyekûn cemiyet hayatında —AFJ— siyasî teşkilâtı Türk gençlerini komünist ruh

ve zihniyetine alıştırmak için sistematik olarak çalışmışlardır. Çocukları için vaki olan bu tehlike bir çok Türk aileleri için en önemli göç âmillerinden birisi olmuştur.

4 — *Cebrî evlenmelerle yapılan temsil edilme baskısı :*

Bilhassa Türk kızlarının Slav'larla evlenmeleri teşvik ve hattâ bazı ahvalde cebredilmiştir. Bu arada komünist partisine mensup Türk erkeklerinin de yine partiye mensup Slav kızlarıyla evlenmeleri bir çok ahvalde kendilerine empoze edilmeye çalışılmıştır.

5 — *Kolonizasyon siyaseti :*

Münhasıran Türklerle meskûn köylere Slav'ların yerleştirilmesiyle bazan Türklerin arazi reformu bahanesiyle Slav köylerine nakli bu hususta tatbik edilen baskılardır.

Bütün bunlara inzimamen Türklerin mahallî toplantı hürriyetlerine müdahale edilmesi ve hattâ rejimin ilk devrelerinde Türkiye radyolarını dahi dinlemelerine müsaade edilmemesi Türkleri göçe sevkeden başlıca sosyal âmiller olmuştur.

C — Dinî âmiller :

Sosyal âmiller meyanında olmakla beraber Türkler bakımından arzettiği öneme binaen ayrı bir bölüme alınan dinî baskı meselesi, yani dinî hürriyetin kaldırılması bu muhafazakâr gurup üzerinde çok şiddetli bir reaksiyon meydana getirmiştir. Camiler ya kapatılmış, yahut ta odun deposu yapılmış, kapatılmayan yerlerde ise camiye gidenler takibedilmiş, hapsedilmiş, işçi ve memursa derhal işlerinden çıkarılmıştır. Dinî tatillere hürmetsizlik ve din adamlarının yetişmesine mâni olmak, dinî mektepleri kapattırmak Türklerin dinî temellerini yıkmaya matuf hareketler olmuştur. Bulunduğu toplulukta ancak ailevî, an'anevî âdetleri ve dinî motifleriyle kültürel benliğini muhafaza eden Türk azınlığı için aile atmosferi yıkılırken, dinî temellerin de tahrip edilmek istenmesi kendilerini tamamen temsil edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

D — Millî ve siyasi âmiller :

Türklerin mahallî kültür ve benliğini muhafaza edici cemiyet ve teşekküller şiddetle takip ve mensubini imha edilmiştir. Üsküp'te «Yücel», Prizren'de «Genç Türkler» ve Bosna'da «Genç Müslümanlar» Cemiyeti mensuplarının çoğu idam edilmiş veya müebbed ha-

pisle 20 yıla mahkûm edilmişlerdir. Bilâhare umumî afla kurtulan bu Türklerden 7 yıllık hapis hayatı ve Nazi kamplarındakine benzer çeşitli işkencelerden sonra hayatta kalabilenler Türkiye'ye gelen ilk göçmenler arasında bulunmaktadır. Zira bunların bütün mal ve mülkleri müsadere edildiği gibi hapisten çıktıkları zaman diğer siyasî Slav suçluları olup kendileriyle beraber hapisten çıkan arkadaşlarından farklı olarak hiç bir işe alınmamışlardır.

Bütün bu tazyiklerin temelinde buraya kadar arzedilen sebeplerin dışında başka bir âmile de yer vermek gerekir. O da komünizm ideolojisine rağmen Yugoslavya'da takip edilen tarihî Slav'cılık politikasıdır. Münevver göçmenler bu durumu şöyle izah etmektedirler: Komünist rejimi içinde Türkler bütün gayretlere rağmen mıntakalara göre değişen ufak yüzdeler hariç yeni rejime intibak ettirilememiştir. Göç inkâmı tahaddüs edince hemen Türkiye'ye muhacerete başlamışlardır. İstikbalde Avrupa Birliğinin tahakkuku halinde Makedonya'dahi Müslüman Türklerin Arnavutluk'a iltihaklarından endişe edilmiş, bu tehlike baş göstermeden Makedonya'daki Türk Müslümanların bir an evvel Yugoslavya'dan çıkarılmalarına karar verilmiştir. Gerçi Saraybosna'daki halk da Müslümandır, fakat gurubun etnik orijinleri itibariyle Yugoslavya'dan ayrılıp müstakil olabileceğine kat'iyen ihtimal vermedikleri ve ergeç temsil edileceklerine inandıkları için Bosna'da Müslümanlar hakkında bir endişeleri yoktur, bu sebeple isteseler dahi Türkiye'ye göçlerine kat'iyen müsaade edilmemektedir.

III — GÖÇ ŞARTLARI VE VETİRESİ.

Yugoslavya'da buldukları müddetçe maruz kaldıkları çeşitli tazyikler sonunda göç etmeye karar veren bir Türk ailesi için karşısındaki problemlerin henüz birinci kısmı bitmiştir. Başlıca iki âmil göç şartlarını müşkülleştirmektedir:

1 — Türkiye'deki bir aile tarafından bakımının deruhte edilmesi lüzumu,

2 — Yugoslavya'yı terk için asgarî bir gelire sahip olmanın zarureti ve munzam iktisadî baskıların mevcudiyeti.

Türkiye'de akraba veya tanıdıkları olmıyanlar bir çok ahvalde vesika temini hususunda müşkülât çekmektedir. Fakat asıl mühimmi ikinci âmildir. Şöyle ki:

a) Yugoslavya Hükûmeti göç müracaatı ile, yani göçmenin varsa mallarını tasfiyeye başladığı an ile nihaî ayrılış arasındaki müddeti uzatmakta ve bu arada her türlü malî baskıyı arttırmaktadır. Yani mal ve mülkünü göç etmek üzere satmış olan ailenin ayrılışını çeşitli bahanelerle 6 ay ilâ bir sene arasında geciktirmekte, bu arada kendilerine kolay kolay iş verilmemekte, mevcut servetlerini Yugoslavya'da tamamen yahut büyük ölçüde harcadıklarına kani olduktan sonra göçe müsaade etmektedir.

b) Belediyeler Türklerin mallarını satın almakta tercih hakkına sahiptir ve dilediği fiyatla malı satın alabilir.

c) Şayet Belediye satın almazsa diğer Sırp'lara sıra gelmektedir. Fakat giden bir Türk'ün emlâkini hâlen orada bulunan bir Türk'ün satın almasına müsaade edilmemektedir. Satın alabilecek durumda olan Türkler var mıdır? suali hatıra gelmektedir. Bunun izahı şöyle yapılmaktadır: Sancak eyaletinde oturan Türklerin Arnavuttur diye Türkiye'ye göçlerine müsaade edilmediğinden bunlar Üsküp'e gelip orada yerleştikten sonra Makedonya eyaleti vatan-daşı şeklinde Türkiye'ye göç edebilmektedir. İşte Üsküp'e gelen bu Türklerin muayyen devre zarfında oturmak üzere giden Türklerin emlâkini satın almalarına müsaade edilmemektedir. Gaye fiyatları son derece düşürmektir. Nitekim gayrimenkuller ancak üçte bir ilâ dörtte bir fiyatına satılabilmektedir.

d) Gayrimenkulün satış bedelinin takriben yüzde yirmibeş ilâ otuzunu bulan fâhiş bir vergi alınmaktadır. Bunlar umumiyetle ödenmemiş olduğu iddia edilen çeşitli vergilerdir. Meselâ Üsküp'te R. adlı bir şahsın 2 milyon 400 bin dinara sattığı emlâkından 1 milyon 200 bin dinar vergi alınmıştır. Halbuki bu şahsın bir evvelki yıl hiç bir bakiye vergi borcu mevcut olmadığına dair elinde makbuzu vardır.

e) Bu da yetmiyormuş gibi ayrılış müsaadesi verirken nüfus başına 12 bin dinar terki tebaa vergisi alınmaktadır.

f) Şayet göçmen malını satmak imkânını bulamaz da bırakıp gelmek isterse yine müsaade edilmemektedir. Ancak rasmen Yugoslav Hükûmetine emlâkini hibe ettiğine dair bir akit tanzim etmedikçe ve bu akdın miktarı bir hayli yüksek olan harçlarını bizzat ödemedikçe Türkiye'ye gelmesine imkân yoktur. İşte bu sebeptendir ki değersiz bir malı olup da satamıyan ve hibe harcını ödemekten âciz olan fakir bir Türk'ün başka Türklerden borç tedarik edemedikçe gelmesi imkânsızlaşmaktadır.

g) Neticede göçmenin elinde bir miktar para kalmışsa onun da Türkiye'ye transferine müsaade yoktur. Tek çare parayı mala kalbederek Türkiye'ye getirmektir. Bu sefer göçmen başka bir müşkülâtla karşılaşmaktadır. Zira Yugoslav Hükümeti satın alınacak malları tesbit ve tahdit etmekte ve ihracını arzu ettiği mallara satış müsaadesi vermektedir.

h) Göçmenin Türkiye'ye ayak basar basmaz Türk parasına ihtiyacı olacağından nüfus başına 40 dinar kadar döviz almaya hakkı vardır. Fakat Yugoslav Hükümetinin çıkardığı müşkülât neticesinde müracaat edenlerin hemen yüzde 90 ı hiç alamamış, yüzde 10 u da eksik almıştır ve Merkez Bankası şayanı hayret bir hareket olarak Türk parasını o anda satın aldığı fiyatın bazan bir misli fazlasına satmaktadır.

i) Bütün bu badirelerden sonra göçe hazır olan ailenin malları evinde bir komite önünde yerleştirilmekte, komisyon tetkikatından geçen eşyalar ancak muayyen yerlerden sevkedilmekte ve bu mahallerde göçmenler asgarî 10 - 15 gün vagon vesair hususları temin için bekletilmektedir. Bu mâniayı da aştıktan sonra Yugoslav hududuna gelen göçmenin eşyaları yeniden kontrol edilmekte ve bazı ahvalde evvelce müsaade edilen eşyaları dahi müsadere edilmektedir.

Yugoslav göçmenlerinin dikkati çeken en önemli hususiyeti ve üzerinde durulması gereken nokta şudur ki Türkiye'ye varan göçmen ailesinin iktisadî durumu itibariyle bir nevi mülteciden ve mahiyet itibariyle Bulgaristan'ın yaptığı tehcir neticesinde gelen Türklerin vaziyetinden hemen hiç farkı yoktur.

IV — GÖÇ MİKTARI.

Yugoslavya'dan Türklerin göç etmesi her yıl miktarı artan bir seyir takibetmiştir. Bilhassa 1953 ten sonra Balkan Paktının ifasıyla ve Türk Parlâmento Heyetinin Yugoslavya'yı ziyaretiyle Yugoslav Hükümeti 1939 - 1950 arasında yasak olan göçe müsaade edince göç hareketi hızlandı. Fakat durumun bir anda kütleli bir muhaceret halini almayışının sebebi göçmenlerin Türkiye'den getirtmek zorunda oldukları özel ailevî garanti kâğıdıdır. Aşağıdaki cetvelde 1950 - 1957 arasında Türkiye'ye gelen göçmenlerin miktarı görülmektedir.

G e l e n

<i>Yıllar</i>	<i>Aile adedi</i>	<i>Nüfus miktarı</i>
1950—1956	14.902	59.883
1957	8.292	30.255
1958 (ilk yedi ay)	4.351	14.234
	27.545	104.372

Gelen göçmenler bilhassa Türkiye'nin Ege, Marmara ve Trakya bölgelerine yerleşmişlerdir. Yalnız İstanbul'a gelen ve tabiiyet muameleleri İstanbul'da yapılan göçmenlerin miktarı 1950 - 1957 arasında şöyle bir seyir takibetmiştir:

<i>Senesi</i>	<i>Aile miktarı</i>	<i>Nüfus miktarı</i>
1950	7	11
1951	12	37
1952	24	63
1953	249	966
1954	1.372	5.690
1955	2.955	12.684
1956	3.195	15.033
1957	3.627	13.824
	11.441	48.308

1958 yılının ilk yedi ayındaki muhaceret seyri İstanbul için şöyle devam etmiştir:

<i>Ay</i>	<i>Aile miktarı</i>	<i>Nüfus miktarı</i>
Ocak	342	1.209
Şubat	249	920
Mart	288	1.024
Nisan	291	1.084
Mayıs	339	1.271
Haziran	349	1.157
Temmuz	458	1.651
	2.316	8.316

V — GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU.

Buraya gelen göçmenler umumiyetle işe sıfırdan başlamak zorunda bulunmaktadır. İktisadî hayata intibak imkânları göçmenlerin iktisadî statüsüne ve geldiği yıllara göre değişmektedir. 1955-1956 ya kadar Türkiye'ye gelmiş olanların ekserisi hem burada hakikî ve yakın akrabaları bulunduğu için, hem de Türkiye'nin gelişme devresine rastladıkları için kolayca iş bulmuşlardır. Tüccar ve iş adamları ve serbest meslek erbabı gibi şehirlerde oturanlar daha çabuk gelmişlerdir. Gelenlerin vasıf terkininin de iş bulmada müsbet rolü olmuştur. Daha sonraya kalanlar umumiyetle fakir köylüler ve ziraatçiler olduğundan iktisadî hayata intibakları pek parlak olmamıştır. Bunlar Ege, Marmara veya Trakya Bölgelerinde ziraî işçi veya yarıcı durumunda çalışmakta, ziraî iş bulamazlarsa büyük sanayi şehirlerindeki vasıfsız işçiliklerde istihdam edilmektedirler. Gelenler umumiyetle çalışkandır. Beş yıl müddetle vergiden muaf oldukları için fabrikalarda, şayet talep varsa tercih edilmektedir. Bir çok ahvalde gelen göçmenlerin hakikaten akrabaları da yoktur. Tavassut yoluyla Türkiye'deki bir aile insanî bir vecibe olarak bu kâğıdı vermekte, fakat gelen göçmenler hiç bir şekilde kendilerine yük olmamaktadır. Bu durumda olanların iktisadî gelir ve dayanakları yoktur. Serbest göçmen durumunda oldukları için Hükümetçe hiç bir yardım yapılmamış, bu sebepten efkârı umumiyenin dikkati Bulgaristan tehcirinde olduğu gibi Yugoslav göçmenleri meselesine çekilmemiştir. 1957-1958 yılında gelenler enflasyon dolayısıyla daha güç durumda kalmışlardır. Üstelik iktisadî gelişmenin nisbeten durakladığı ve istihdam şartlarının vasıfsız işçiler aleyhine, güçleştiği bir devreye rastlamışlardır. Umumiyetle gelen göçmenlerin kadın, erkek ve hattâ çocukları dahi çalışmak mecburiyetinde kalmaktadır. Münevverler memuriyete girmişlerdir. Fakat orada geçen tekaüdiyelerinin burada sayılmaması, Yugoslav Hükümetinin sigortalı olanların birikmiş sigorta fonlarını ödememesi veya Türkiye'ye devretmemesi mağduriyetlerini mucip olmaktadır.

Sosyal bünyeye intibak hususunda güçlük çekilmemektedir. Zira her gelen evvelce gelmiş olan hemşehrilerinin yakınlarına yerleşmek suretiyle kademeli bir intibak vetiresi husule gelmektedir.

Toplu ve teşkilâtlı bir iskân politikası bahis mevzuu olmadığı için, cemiyet içinde dağılmaktadırlar. Hâlen Türkiye'de faal bulu-

nan iki yardımlaşma cemiyetleri mevcuttur. 1 — Vardarlılar Cemiyeti, 2 — Yugoslavya'dan gelen Türk Göçmenler Derneği. İkincisi yeni kurulmuş olup, birincisi Türkiye Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonuna üye bulunmaktadır. Her iki Dernek de malen zayıf durumda olup, ancak göçmen hemşehrilerine iş bulmak, kiralık mesken aramak hususunda kendi çapında ufak tefek yardımlarda bulunmaktadır.

Mesken problemi bütün göçmenler ve hususiyle büyük şehirlerde kalanlar için en büyük müşkülâtı teşkil etmektedir. Büyük şehirlerde esasen mesken darlığının mevcut olması ve kiraların çok yüksek bulunması şartları ağırlaştırmaktadır. Kısaca Devletin Yugoslav göçmenlerine yardım yapacak durumda olmayışı, yani iktisadî bünyemizin 1950 - 1953 Bulgaristan göçleri zamanındakinden farklı oluşu zaman geçtikçe gelenlerin daha ezilmiş olarak gelmesi, fakir ve köylü zümrenin sona kalması ve göç vetiresinin bütün şiddetiyle devam etmesi, son aylarda gelen köylülerin iktisadî hayata intibak imkânlarını güçleştirmektedir.

Esasen Yugoslav Hükümeti bu durumu gördüğü için ve Türkiye ile olan siyasî münasebetleri de eskisi kadar iyi olmadığı için Türk ekonomisini karıştırıp gidenleri gayri memnun bırakmak ve sosyal siyasî ihtilâtlara zemin hazırlamak gayesiyle orada kalan göçmenlere iktisadî baskıyı son derece arttırmaktadır.

Meselenin sayanı şükran tarafı iktisadî sıkıntılarına rağmen gelen Türklerin hürriyetlerine kavuşmalarından, baskı ve zulüm rejiminden kurtulmalarından duydukları ferahlığın çok büyük oluşudur. Fakat uzun vade dikkate alınırsa gelen göçmenlerin tamamen müstahsil hale gelmesi, bilhassa çocuklarını okutabilme imkânını kazanmaları için (yani çocuklarını dahi çalıştırmak mecburiyetinde kalmamaları için) iktisadî bakımdan mültecilerin durumundan pek farkı olmayan Yugoslav göçmenlerine karşı hür dünyanın Macar mültecilerine olduğu gibi hiç olmazsa Bulgaristan muhacirlerine yapıldığı kadar yardım elini uzatması, hususiyle mesken temini hususunda bir yardım fonunun Birleşmiş Milletler Teşkilâtından temin edilmesi, geciktirilmemesi gereken bir zaruret olarak görülmektedir.